

УДК 378.06:37.04

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-38>**Тетяна ПЕТРЕНКО,**

orcid.org/0000-0003-2296-3919

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

(Харків, Україна) moroz.tatyana@gmail.com

КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УНІВЕРСИТЕТІ – КОНТЕКСТ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

Мета статті полягає в аналізі проблеми і визначення напрямів практичного вирішення питань підготовки майбутніх педагогів до реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) через використання норм і приписів крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу в університеті. Авторкою акцентовано увагу на тому, що компетентності крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти різних рівнів, викладачів університету мають бути спрямовані на широку практику гендерної чутливості, попередження інтерсекційної та інших видів дискримінації. У статті виокремлено напрями організації відповідної роботи, а саме: систематичний моніторинг рівня забезпечення гендерної рівності в усіх сферах діяльності університету і реалізації освітніх програм; наявність розроблених і упроваджених у практику освітнього процесу університету каналів комунікації процедур підтримки та надання допомоги в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства з урахуванням вимог приватності і конфіденційності; унікальні практики реалізації принципів гендерної рівності і недискримінації в освітньому процесі. У тексті Стамбульської конвенції розкрито право людини на вільне від насилля життя. Цим документом проголошено заборону усіх видів дискримінації жінок. Автором статті сформовано рекомендації щодо запитів і аналітики крос-культурної комунікації в системі «викладач – студент» з урахуванням приписів Стамбульської конвенції. Перспективою подальшого розроблення заявленої теми визначено обґрунтування сутності і шляхів реалізації міждисциплінарного підходу у науковому осмисленні проблеми формування компетентності крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу в контексті медіакультурного розвитку і медіаграмотності.

Ключові слова: *якість, університет, освіта, комунікація, компетентність, крос-культурна комунікація, особистість, здобувач вищої освіти, викладач, освітня програма.*

Tetyana PETRENKO,

orcid.org/0000-0003-2296-3919

Candidate of Philology, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of English Philology

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) moroz.tatyana@gmail.com

CROSS-CULTURAL COMMUNICATION IN THE UNIVERSITY – THE CONTEXT OF THE ISTANBUL CONVENTION

The purpose of the article is to analyze the problem and determine directions for practical solutions to the issues of training future teachers to implement the provisions of the Council of Europe Convention on the prevention of violence against women and domestic violence and combating these phenomena (Istanbul Convention) through the use of norms and prescriptions of cross-cultural communication of participants in the educational process at the University. The author focuses on the fact that cross-cultural communication competences of higher education students at different levels, university teachers should be aimed at a broad practice of gender sensitivity, prevention of intersectional and other types of discrimination. The article highlights the areas of organization of relevant work, namely: systematic monitoring of the level of ensuring gender equality in all areas of the university's activities and the implementation of educational programs; availability of communication channels developed and implemented in the educational process of the university, procedures for support and assistance in effective cooperation to adopt a comprehensive approach to the elimination of violence against women and domestic violence, taking into account privacy and confidentiality requirements; unique practices of implementing the principles of gender equality and non-discrimination in the educational process. The text of the Istanbul Convention reveals the human right to a life free from violence. This document prohibits all types of discrimination against women. The author of the article formulated recommendations for requests and analytics of cross-

cultural communication in the «teacher-student» system, taking into account the prescriptions of the Istanbul Convention. The perspective of further development of the stated topic is defined as the justification of the essence and ways of implementing the interdisciplinary approach in the scientific understanding of the problem of developing the competence of cross-cultural communication of participants in the educational process in the context of media cultural development and media literacy.

Key words: *quality, university, education, communication, competence, cross-cultural communication, personality, student of higher education, teacher, educational program.*

Постановка проблеми. Попри солідне нормування проблеми гендерної рівності і недискримінації в освітній сфері до цього часу лишаються невирішеними низка питань, що призводять до непорозумінь і дискримінаційних утисків. Обумовлено це, на наш погляд, не стільки культурними стереотипами, а прогресуванням власне явища гендеру, особистісної і гендерної ідентичності, трансформаціями у способах і засобах комунікації, що відбуваються з розширенням можливостей використання цифрових сервісів і застосунків, систем штучного інтелекту, поширенням асинхронних навчальних комунікацій під час дистанційної освіти і асинхронного спілкування учасників освітнього процесу, збільшенням представників різних культур, ментальностей завдяки популяризації дуальної освіти, програм академічної мобільності тощо.

Аналіз досліджень. Розмаїття напрямів дослідження проблематики гендерної рівності обумовлене міждисциплінарним характером і суспільно-правовою значимістю. Високий рівень гендерно чутливої мови вирізняє людину з високим рівнем функціональної грамотності, такої, що прагне вирішувати професійні і завдання особистісного розвитку, а не створювати конфліктні ситуації, свідомо чи несвідомо тим самим активізувати явища дестабілізації громадського порядку. Ця наукова розвідка підготовлена на основі опрацювання нормативно-правових актів, що визначають у тому числі освітню політику в українських університетах, зокрема Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації (Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти, 2022), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (Стратегії розвитку вищої освіти в Україні, 2022), Стамбульська конвенція (Стамбульська конвенція, 2022). Також в розробленні теми використано міркування і висновки щодо реалізації діяльнісного підходу у формуванні досвіду забезпечення гендерної рівності учасників освітнього процесу, презентовані у навчальному посібнику Н. Світайло (Світайло, 2013), матеріали відкритого онлайн-курсу для викладачів, розміщеного на відкритих ресурсах Харківського

національного університету імені В. Н. Каразіна (Гендерна рівність у житті та освіті, 2024).

Мета статті полягає в аналізі проблеми і визначення напрямів практичного вирішення питань підготовки майбутніх педагогів до реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) через використання норм і приписів крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу в університеті.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо тут, що компетентності крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти різних рівнів, викладачів університету відповідно до Стамбульської конвенції, ратифікованої відповідно Законом мають бути спрямовані на широку практику гендерної чутливості, попередження інтерсекційної та інших видів дискримінації (Стамбульська конвенція, 2022). Саме на досягнення такого складного багатофакторного завдання має спрямовуватися політика комунікації кожного українського університету. На підставі вивчення матеріалів з відкритих мережевих ресурсів, зокрема, офіційних сторінок гендерного центру Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Українського центру гендерної освіти на базі Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського, Центру гендерної культури Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, матеріали Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти, ініційовано громадською організацією «Центр гендерної культури», інших матеріалів, оприлюднених на офіційних мережевих ресурсах закладів вищої освіти засвідчило, що можна виокремити напрями роботи: проведення фундаментальних і прикладних досліджень, дотичних заявлених проблемі, підвищення кваліфікації фахівців різних сфер і профілів, інформаційна підтримка учасників освітнього процесу (дайджести, положення, пам'ятки, плани тощо), обмін досвідом з питань гендерної освіти і культури, розроблення і реалізація проєктів за підтримки міжнародних партнерів.

Разом з тим, на підставі вивчення аналітичних матеріалів О. Устенко (Устенко, 2023), А. Яценко (Яценко, 2021) звернімо увагу, що у контексті

ратифікованій Стамбульській конвенції питання гендерної рівності і попередження будь-яких проявів дискримінації учасників освітнього процесу виходить за межі інформативно-дорадчого характеру і актуалізує важливі напрями роботи, як-то: моніторинг рівня забезпечення гендерної рівності в усіх сферах діяльності університету і реалізації освітніх програм; наявність розроблених і впроваджених у практику освітнього процесу університету каналів комунікації процедур підтримки та надання допомоги в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства з урахуванням вимог приватності і конфіденційності; практики реалізації принципів гендерної рівності і недискримінації в освітньому процесі.

Зазначимо, що формування конструктивних практик забезпечення гендерної рівності під час організації освітнього процесу в закладах вищої освіти відбувається відповідно до розуміння і реалізації компетентнісного підходу (Гендерна рівність та освіта, 2024; Гендерна рівність у житті та освіті, 2024), втілення ідей партнерства (Ворожбіт-Горбатюк, 2021, Ворожбіт-Горбатюк, Борисенко, Кежань Се, 2022; Петренко, 2023) і доцільних стратегій реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача (Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу, 2024), творення безпечного освітнього середовища, у тому числі – онлайн-комунікаціях, взаємодіях у змішаному форматі навчання (Доценко, Ворожбіт-Горбатюк, Собченко, 2021). Варто наголосити, що в реаліях сьогодення для досягнення стратегічно визначених цілей і завдань (Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти, 2022; Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні, 2022), в формуванні компетентностей крос-культурної комунікації важливо забезпечити системність і систематичність розвитку когнітивних (критичне і креативне мислення, осмислення алгоритмів роботи цифрових комунікаторів і систем штучного інтелекту, вербальна мовна грамотність, розумне використання невербальних засобів комунікації у полікультурному середовищі), соціальних і поведінкових (розвинена емпатія, емоційний інтелект, здатність культурної абілітації, навички асертивної поведінки), технічних і технологічних (осмислення механізмів крос-культурного комунікування відповідно до принципів гендерної рівності, недискримінації, технологічні навички використання сучасних цифрових сервісів комунікування, у тому числі – соціальних

мереж, мобільних додатків, які використовуються із дидактичною метою, професійні здатності спілкуватися із фахівцями відповідної галузі) навичок. Це не вичерпний перелік, варто акцентувати увагу розробників, гарантів, стейхолдерів освітніх програм на доцільність конкретизації навичок, здатностей, компетентностей крос-культурної гендерно чутливої, запобіжної будь-яким проявам дискримінації комунікації відповідно до змісту різних галузей знань і спеціальностей.

Наголосимо, у тексті Стамбульської конвенції розкрито право людини на вільне від насилля життя. Цим документом проголошено заборону усіх видів дискримінації жінок. Тож в реаліях сьогодення є потреба розроблення рекомендацій щодо вивчення запитів і аналітики крос-культурної комунікації в системі «викладач – студент» з урахуванням приписів Стамбульської конвенції (Стамбульська конвенція, 2022), наприклад:

- визначення компетентностей гендерно зумовленої крос-культурної комунікації у межах загальних і профільних компетентностей і відповідних очікуваних програмних результатах навчання у змісті освітніх програм. Ця рекомендація сприятиме забезпеченню конкретно визначених досяжних цілей, вимірюваності очікуваних результатів у контексті забезпечення якості освітньої програми, реалізацію принципу відкритості, прозорості і підзвітності;

- визначення кола експертів для експертної оцінки гендерно чутливої мови, комунікацій різними каналами усіх учасників освітнього процесу, застосування позитивних дій, популяризація конструктивного досвіду, використання цифрових сервісів і застосунків для відповідного практикування і комунікації;

- розроблення і втілення програм фахової підтримки свідомого материнства, свідомого батьківства, поширення цінностей родинності в освітній політиці закладу вищої освіти. Виразним прикладом може слугувати ідеологія родинності і цінностей сквородинівської родини, що транслюється працівниками, здобувачами, випускниками Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

- процедури і алгоритми опанування викладачами, стейхолдерами, іншими особами, зацікавленими в якості вищої освіти, на міждисциплінарному рівні поняттями гендеру, гендерної рівності, гендерної ідентифікації особи, цінностей гендеру і норм гендерної політики. Змістове забезпечення цієї рекомендації досить широко презентовано в дописах Юрфрем (Асоціація жінок-юристів України);

– систематичне оприлюднення результатів моніторингу рівня реалізації принципів гендерної рівності і попередження дискримінації у змістовно-методичному забезпеченні освітніх компонент, науково-дослідній, проєктній роботі, кадровій політиці і управлінських структурах закладу вищої освіти, у Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року така робота названа гендерним аудитом (Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти, 2022);

– розроблення чеклістів, порадників, довідників, іншої просвітницької дорадчої продукції щодо використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових сервісів і застосунків, систем штучного інтелекту з умовою суворого дотримання принципів гендерної рівності і недискримінації.

Висновки. Отже, викладене дає підстави для поточних висновків з проблеми, порушеної у цій статті. Перше: компетентності крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу в університетах своїм змістом і призначенням мають сприяти подолання проблеми широкого використання цифрових технологій і систем штучного інтелекту, при цьому наповнювати навчальну міжособистісну комунікацію якісно новим змістом і новими ресурсними можливостями (емпатійної підтримки, вчасної навчально-пізнавальної рефлексії, мотивації до самостійної навчальної і нау-

ково-дослідної роботи здобувачів, розроблення і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача і кар'єрного поступу викладача). Друге: як організатор і модератор навчально-пізнавальної комунікації викладач університету має стимулювати здобувачів різних рівнів вищої освіти до конструктивних практик гендерної чутливості, попередження інтерсекційної та інших видів дискримінації шляхом освоєння засобів гендерно чутливого мовлення. Третє: прозорість, чіткість і зрозумілість алгоритмів комплексного підходу до попередження чи ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства з урахуванням вимог приватності і конфіденційності. Четверте: вбачається доцільність формування елементів етичних крдексів чи приписів у силабусах навчальних дисциплін, у змісті яких сформовано рекомендації щодо запитів і аналітики крос-культурної комунікації в системі «викладач – студент» з урахуванням приписів Стамбульської конвенції контекстно напрямів професійної підготовки і спеціальностей, за якими опановуються освітні програми в конкретному університеті. Перспективою визначено дослідження міждисциплінарного підходу проблеми формування компетентності крос-культурної комунікації учасників освітнього процесу в контексті медіакультурного розвитку, медіаграмотності, інформаційної екології, кібербезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ворожбіт-Горбатюк В. Компетентність педагогічного партнерства як базис якості вищої педагогічної освіти. *Молодь і ринок*. №10/196. 2021. С. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.248528>
2. Ворожбіт-Горбатюк В., Борисенко Н., Кежань Се. Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога як ресурс партнерства. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2022. №52, С. 52–60. doi:<https://doi.org/10.34142/23128046.2022.52.05>
3. Гендерна рівність та освіта. Україна до НАТО. URL : <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/henderna-rivnist-ta-osvita/> (дата звернення: 22 липня 2024 р.)
4. «Гендерна рівність у житті та освіті» для викладачів. URL : <https://karazin.ua/universitet/tsili-staloho-rozvytku/laquo-henderna-rivnist-u-zhytti-ta-osviti-raquo-dlia-vykladiv/> (дата звернення: 22 липня 2024 р.)
5. Доценко С., Ворожбіт-Горбатюк В., Собченко Т. Онлайн-безпека учасників освітнього процесу в умовах дистанційного і змішаного навчання : *навч.-метод. посіб.* Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 198 с.
6. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу” (Прийняття від 23.04.2024, набрання чинності 16.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>
7. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 2319-IX від 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
8. Петренко Т. ІКТ в крос-культурній комунікації під час партнерської взаємодії здобувача вищої освіти і викладача. *Цифрова трансформація освіти та науки* : матеріали I Всеукр. наук.-пр. конф., 2–3 берез. 2023 р. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2023. С. 61–64.
9. Петренко Т. Критичне мислення – ресурс формування крос-культурної комунікативної компетентності педагогічного працівника. *Інноваційна педагогіка* Випуск 61/2023 С. 95–98. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.18>
10. Розпорядження КМУ “Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації” від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>

11. Розпорядження КМУ “Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки” від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>
12. Устенко О. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року: перспективи втілення. (28 березня 2023). URL: <https://jurfem.com.ua/stratehiya-hendernoyi-rivnosti-v-osviti-2030/>
13. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ) : навчальний посібник. За заг. ред. Н. Світайло. Суми : Видавництво РА «Хороші люди», 2013. 210 с.
14. Яценко А. Виховувати та навчати людину: кілька думок про гендерну рівність в освіті. (31 березня 2021). URL: <https://nus.org.ua/view/vyhovuvaty-ta-navchaty-lyudynu-kilka-dumok-pro-gendernu-rivnist-v-osviti/>

REFERENCES

- Vorozhbit-Horbatiuk V. (2021). Kompetentnist pedahohichnoho partnerstva yak bazys yakosti vyshchoi pedahohichnoi osvity. [Competence of pedagogical partnership as a basis for the quality of higher pedagogical education]. *Molod i rynek*. №10/196. S. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.248528> [in Ukrainian].
- Vorozhbit-Horbatiuk V., Borysenko N., Kezhan Se. (2022). Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist pedahoha yak resurs partnerstva. [Information and communication competence of the teacher as a resource of partnership]. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*. № 52, S. 52–60. doi:<https://doi.org/10.34142/23128046.2022.52.05> [in Ukrainian].
- Henderna rivnist ta osvita. [Gender equality and education]. *Ukraina do NATO*. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/henderna-rivnist-ta-osvita/> (data zvernennia: 22 lypnia 2024 r.) [in Ukrainian].
- «Henderna rivnist u zhytti ta osviti» dlia vykladachiv. [«Gender equality in life and education» for teachers]. URL: <https://karazin.ua/universitet/tsili-staloho-rozvytku/laquo-henderna-rivnist-u-zhytti-ta-osviti-raquo-dlia-vykla/> (data zvernennia: 22 lypnia 2024 r.) [in Ukrainian].
- Dotsenko S., Vorozhbit-Horbatiuk V., Sobchenko T. (2021). Onlain-bezpeka uchasykiv osvitnoho protsesu v umovakh dystantsiinoho i zmishanoho navchannia [Online safety of participants in the educational process in the conditions of distance and mixed learning] : navch.-metod. posib. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok». 198 s. [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo rozvytku indyvidualnykh osvitnikh traiektorii ta vdoskonalennia osvitnoho protsesu” [On making changes to some laws of Ukraine regarding the development of individual educational trajectories and improvement of the educational process]. (Pryiniattia vid 23.04.2024, nabrannia chynnosti 16.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text> [in Ukrainian].
- Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu iz tsymy yavyschamy (Stambulska konventsiiia). [Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention)]. Konventsiiu ratyfikovano iz zaiavamy Zakonom № 2319-IX vid 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text [in Ukrainian].
- Petrenko T. (2023). IKT v kros-kulturnii komunikatsii pid chas partnerskoi vzaiemodii zdobuvacha vyshchoi osvity i vykladacha. [Information and communication technologies in cross-cultural communication during partnership interaction between a student of higher education and a teacher]. *Tsyfrova transformatsiia osvity ta nauky : materialy I Vseukr. nauk.-pr. konf.*, 2–3 berez. 2023 r. KhNPU im. H. S. Skovorody. Kharkiv. C. 61–64. [in Ukrainian].
- Petrenko T. (2023). Krytychne myslennia – resurs formuvannia kros-kulturnoi komunikatyvnoi kompetentnosti pedahohichnoho pratsivnyka. [Critical thinking is a resource for the formation of cross-cultural communicative competence of a pedagogical worker]. *Innovatsiina pedahohika Vypusk 61/2023* S. 95098. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.18> [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia KМУ “Pro skhvalennia Stratehii vprovadzhenia hendernoi rivnosti u sferi osvity do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv na 2022-2024 roky z yii realizatsii” [On the approval of the Strategy for the implementation of gender equality in the field of education until 2030 and the approval of the operational plan of measures for 2022–2024 for its implementation] vid 20 hrudnia 2022 r. № 1163-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia KМУ “Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky” [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032] vid 20 hrudnia 2022 r. № 1163-r. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf> [in Ukrainian].
- Ustenko O. (2023). Stratehiia vprovadzhenia hendernoi rivnosti u sferi osvity do 2030 roku: perspektyvy vtilennia. [Strategy for implementation of gender equality in the field of education until 2030: prospects for implementation]. URL: <https://jurfem.com.ua/stratehiya-hendernoyi-rivnosti-v-osviti-2030/> [in Ukrainian].
- Formuvannia u molodi genderno-vidpovidalnoi povedinky (na prykladi ukrainskykh VNZ) (2013). [Formation of gender-responsible behavior among young people (on the example of Ukrainian universities)] : navchalnyi posibnyk. Za zah. red. N. Svitailo. Sumy : Vydavnytstvo RA «Khoroshi liudy», 2013. 210 s. [in Ukrainian].
- Iatsenko A. (2021). Vykhovuvaty ta navchaty liudynu: kilka dumok pro hendernu rivnist v osviti. [Educating and educating a person: some thoughts on gender equality in education]. URL: <https://nus.org.ua/view/vyhovuvaty-ta-navchaty-lyudynu-kilka-dumok-pro-gendernu-rivnist-v-osviti/> [in Ukrainian].